

امتیازنامه بانک شاهنشاهی و فعالیت‌های آن در ایران

زینب طهماسبی

یکی از مؤسساتی که در ایران راه را برای نفوذ اقتصادی و سیاسی انگلیس فراهم کرد، بانک شاهنشاهی ایران بود. امتیاز این بانک در دوران پادشاهی ناصرالدین شاه قاجار به انگلیسی‌ها داده شد که البته ریشه واگذاری آن به امتیاز رویتر باز می‌گردد.

ناصرالدین شاه که از پیشرفت‌های مردم اروپا زیاد شنیده بود علاقه زیادی برای رفتن به اروپا پیدا کرده بود، اما از آنجایی که این سفر مخارج زیادی می‌خواست و خزانه نیز خالی بود در چنین وضعیتی بارون جولوس رویتر به اشاره شاه انگلستان برای تحصیل امتیاز معادن و تأسیس راه‌آهن با حاجی محسن خان معین‌الملک وزیر مختار ایران در لندن وارد مذاکره شد و با بیان این پیشنهاد که اگر با درخواست او موافقت شود مبلغ ۵۰ کرور در ایران سرمایه‌گذاری خواهد نمود و در عرض چند سال در ایران راه‌آهن، بانک و کارخانجات زیادی تأسیس و معادنی را استخراج خواهد کرد و با سودهای به دست آمده از این طریق مخارج سفر شاه و همراهانش نیز فراهم خواهد شد؛ در نتیجه شاه که فریفته این گفته‌های رویتر شده بود با امتیاز رویتر موافقت کرد.^۱ بنا به گفته کرزن امتیاز رویتر مشتمل بر کامل‌ترین مواد و واگذاری کلیه منافع صنعتی یک کشور می‌شد که مانند آن هرگز در تاریخ سابقه نداشته است. این طرح شامل امتیاز انحصاری راه‌آهن و تراموا به مدت ۷۰ سال و حق بهره‌برداری از همه منابع معدنی ایران، طلا و نقره و سنگ‌های قیمتی و امتیاز جنگل‌های دولتی و همه اراضی غیر مزروع نیز تابع همین امتیازنامه می‌شدند و نیز ساختن کانال‌ها و قنات‌ها و امور آبیاری، بانک ملی و اقداماتی که به ایجاد جاده و تلگراف و کارخانه و امور عام‌المنفعه ارتباط داشته باشد و نیز اجازه تمام گمرکات مملکت به مدت ۲۵ سال در مقابل پرداخت

۱. تیموری، ابراهیم، عصر بی‌خبری یا تاریخ امتیازات در ایران، اقبال، ص ۱۰۳-۱۰۲.

مبلغی معین به شاه در ده سال اول و ۶۰ درصد از درآمد خالص در ۲۰ سال بقیه راجع به سایر منافع هم ۲۰ درصد از راه آهن و ۱۵ درصد از منافع دیگر مختص دولت ایران می‌شد.^۱ اما با آشکار شدن امتیاز، اعتراضاتی از سوی مردم صورت گرفت زیرا که دیدند شاه ایران مملکت را به تاراج بیگانگان گذاشته و با رهبری روحانیون به اعتراض پرداختند و روس‌ها نیز از اینکه رقیبشان با به دست آوردن این امتیاز چه منبع هنگفتی را تصاحب کرده‌اند به دولت ایران اعتراض کردند. سرانجام این اعتراضات به لغو امتیاز رویتز انجامید.

اما صاحب امتیاز که ثروت خود را از دست داده بود؛ اعتراض خود را تا ۱۷ سال ادامه داد و سرانجام ناصرالدین شاه که تمایل داشت به اروپا سفر کند ولی چون در خزانه پولی نبود، راهی بهتر از دادن امتیاز بانک به رویتز پیدا نکرد چرا که از این طریق هم به دعاوی رویتز خاتمه می‌داد و هم خرج سفر را فراهم می‌کرد. رویتز بعد از کسب امتیاز، شرکتی مرکب از بانکداران انگلیسی همچون بارون شیردر، روبن ساسون و جفری کلیی را تشکیل داد و سرمایه خود را با چهارمیلیون لیره انگلیسی (صد میلیون لیره فرانسه) آغاز کردند. قسمت اول سرمایه بانک یک میلیون لیره و به صد هزار سهم ده لیره‌ای تقسیم شد که ۲۰۰ سهم آن (سهم مؤسس) و بقیه سهام عادی بود و هر وقت سهام مؤسس به فروش می‌رسید بانک تشکیل می‌شد.^۲ شرکت بانک شاهنشاهی ایران در ماه اوت ۱۸۸۹ در لندن ثبت و سهام آن در یکی از روزهای ماه اکتبر همان سال در بازار لندن به فروش گذاشته شد. سهام بانک به ۹۹/۰۰۸ سهم عادی و ۲۰۰ سهم مؤسس تقسیم و بهای هر یک ده لیره تعیین گردید و مستر رایبند به عنوان اولین رئیس بانک شاهنشاهی در ایران فعالیت خود را آغاز کرد.^۳

فعالیت‌های بانک:

از جمله اقدامات اولیه بانک در آغاز تأسیس، ادغام کردن بانک جدید شرقی بود، که در سال ۱۸۸۸ م در تهران تأسیس شد و جزء اولین مؤسساتی بود که سرمایه خود را برای گرفتن امتیازات ولی در واقع برای کسب منافع دولت انگلستان در ایران تشکیل شده بود چنانکه به بارون رویتز برای بهره‌برداری از منابع ایران پول قرض داده بود.^۴ اما بانک شاهی با ادغام کردن آن در سال ۱۸۸۹ م توانست رقیبی را که ممکن بود در آینده برای او مشکلاتی را فراهم کند از سر راه خود بردارد. بر طبق ماده ۱۱ امتیازنامه، مقر بانک در تهران تعیین شده بود اما بعد از مدتی به لندن منتقل شد و لذا قواعد و قوانین آن را منطبق با قوانین

۱. کرزن، جورج ناتاتیل، *ایران و قضیه ایران*، مترجم غلامعلی وحید مازندرانی، علمی و فرهنگی، تهران ۱۳۸۰، ج ۲، ص ۶۲۲.

۲. فیلیپ عیسوی، چارلز، *تاریخ اقتصادی ایران عصر قاجار ۱۳۳۲-۱۲۱۵ هـ.ق*، ص ۲۷۱-۲۷۰.

۳. ص ۲۰۴ تیموری، همان کتاب.

۴. دانشپور، عبدالحسین، *بانک شهنشاهی و امتیاز آن*، ص ۱۶-۱۴.

۵. تیموری، همان کتاب، ص ۸۸.

امتیازنامه‌ی بانک شاهنشاهی و فعالیت‌های آن در ایران / زینب طهماسبی

دولت انگلستان قرار دادند و چون در انگلستان بانک‌ها حق نشر اسکناس بدون فرمان سلطنتی را نداشتند بانک شاهی نیز مجبور شد از این دستور اطاعت کند.^۱

یکی از عمده فعالیت‌های بانک که می‌توان اولین تجارت پر منفعت بانک نامید، دادن وام به دولت بود. در عوض این وام‌ها، گمرکات را که در واقع نبض اقتصاد ایران را تشکیل می‌دادند را بدست می‌آوردند، چرا که در سال‌های اخیر تجارت انگلیس از پیشرفت‌های زیادی در بنادر جنوب ایران برخوردار شده بود و بندرهای بزرگ و خلیج فارس همچون (بندر عباس - لنگه و بوشهر) اغلب به وسیله کشتی‌های انگلستان یا هند بارگیری می‌شدند.^۲ ولی از آنجا که این وام‌ها را صرف اهدافی غیر از اقتصاد و تجارت می‌کردند تا بتوانند با منفعت به دست آمده به پرداخت وام‌ها پردازند برای پس دادن وام‌ها مجبور می‌شدند دوباره وام بگیرند.

نخستین وام در سال ۱۸۹۲م به مبلغ ۵۰۰/۰۰۰ لیره استرلینگ برای جبران غرامت لغو امتیاز تنباکو، بانک به دولت ایران داد و در سال ۱۸۹۸م برای دریافت وام جدیدی به مبلغ ۵۰۰ لیره استرلینگ، گمرکات کرمانشاه و بوشهر به عنوان وثیقه گرو گذاشته شد و این ادارات گمرک توسط کارمند بانک اداره می‌شدند.^۳ در سپتامبر ۱۸۹۸ دولت ایران مبلغ ۳۰۰/۰۰۰ لیره به بانک شاهنشاهی مقروض بود و در سال ۱۹۰۱ بانک به دولت ایران مبلغ ۲۰۰/۰۰۰ لیره داد که در قبال آن درآمد ادارات گمرک جنوب ایران را گرفته و در سال ۱۹۰۳ مجدداً بانک مبلغ ۲۰۰/۰۰۰ ریال به دولت ایران داد که در مقابل، درآمد حاصله از امتیازات شیلات دریای خزر داده شد. در سال ۱۹۰۴ حکومت هندوستان قرضه چرچیل به مبلغ ۲۹۰/۰۰۰ لیره به دولت ایران داد که در عوض اجاره بانک شاهی پرداخت گردید و به عنوان تضمین، درآمد گمرکات جنوب گرو گذاشته شد و این قرضه دارای بهره‌ای معادل ۵ درصد بود. دولت ایران برای قرضه گرفتن، بانک بین‌المللی زلیگمن در تهران را پیدا کرد اما این اقدام باعث خشم دولت انگلیس و روس^۴ شد و در ۷ آوریل ۱۹۱۰م در طی یادداشتی به دولت ایران اعلام کردند که دو دولت آماده‌اند که حقوق ایران و پولی را که از محل‌های دیگر به ایران قرض داده می‌شود را به شرایط زیر به رسمیت بشناسند:

۱- درآمد گمرکی و دیگر درآمدهای دولتی گروهی جهت تضمین قروض روس و انگلیس مقرر شده، به هیچ وجه به عنوان تضمین مجدد بر ای هیچ عمل مالی دیگری تعیین نشود.

کلیه قروض دولت ایران به انگلستان و روسیه که موضوع و شکل قراردادی را تشکیل می‌دهد، به طور ۲- قسطی و یا بهره سالانه تعیین گردد. تضمین این قرضه جهت تنظیم پرداخت‌های سالیانه، منبع درآمد است.

۱. افشاریزدی، محمود، سیاست اروپا در ایران اوراقی چند از تاریخ سیاسی و دیپلماسی، ترجمه ضیاءالدین دهشیری، ص ۲۵۴.

۲. انقلاب ایران، ادوارد براون، ترجمه و حواشی احمد پژوه، کانون معرفت، ص ۵۹.

۳. افشاریزدی، همان کتاب، ص ۲۵۵-۲۵۴.

۴. روسیه نیز به دنبال انگلیس امتیاز بانک اسقراضی را از ایران گرفت.

این قرارداد در ۲۷ ماه مه ۱۹۱۳ منعقد و دولت ایران موظف گردید که از ۲۱ مارس ۱۹۱۳ م به مدت ۱۵ سال، سالانه ۳۰/۰۲۷/۱۲۸ لیره جهت ۵ درصد بهره قرضه چیل پرداخت، و قرار شد که سود خالص ادارات گمرک بوشهر، بندرعباس، لنگه و محمره و اهواز به مدت ۱۵ سال بدون هیچ حق برداشتی از جانب دولت ایران، کلاً به بانک شاهنشاهی تعلق گیرد و اگر این مبلغ کافی نباشد دولت ایران درآمدهای دیگری را منظور کند. به دنبال عدم پرداخت بهره‌های قرضه چیل، بدهی دولت ایران به حکومت هندوستان به مبلغ ۲۹/۰۰۰ لیره رسید و تا مارس ۱۹۱۰ به ۳۱/۴۲۸/۱۱۶ لیره گردیده بود و در ۸ مه ۱۹۱۱ مبلغ ۱/۲۵۰/۰۰۰ لیره رسید و در ۲۰ مارس ۱۹۱۳ که به عنوان پیش ۱۴۰/۰۰۰ لیره از بانک شاهی، دولت ایران قرض گرفت.^۱

یکی دیگر از فعالیت‌های بانک، تحویل سکه‌های شاهی ایران به شمش نقره‌ای بود. در واقع پول رایج و قانونی در ایران نقره و ارزش اسمی قران حدود ۳ درصد بالاتر از ارزش حقیقی آن بود و از آنجا که بانک در ایران از حق انحصاری تعیین نرخ قران در رابطه با دولت‌های اروپایی و نیز انحصار چاپ اسکناس بهره‌مند بود، و نیز به مسائل مربوط به پشتوانه نقره و ضرب سکه، با توجه به منافی که در این رابطه به دست می‌آورد، بیشتر فعالیت‌های خود را صرف واردات شمش نقره و ضرب سکه در ایران کرد. بانک شمش‌ها را در انگلستان خریداری و به فروشندگان لیره انگلیسی پرداخت می‌کرد و بعد از وارد کردن شمش‌ها به تهران بانک در صورت حساب دولت ایران، مخارج حمل و نقل، بیمه، گمرک و نیز یک چهارم درصد را به عنوان حق کمیسیون قرار می‌داد. بعد از آن نیز بهره شمش‌ها از زمان خرید و مبلغ اسمی سکه‌های به دست آمده و همچنین سود احتمالی آن از طرف بانک، برای دولت ایران منظور می‌شد.

یکی از فعالیت‌های تجاری بانک، انتقال پول بین اروپا و ایران بود. به علت عدم توجه بانک روس (بانک استقراضی) به مردم در امر تجارت، بانک شاهی با استفاده از این وضعیت توانست موقعیت خاصی را برای خود به وجود آورد و نرخ دولتی قران را براساس ارزش نقره در اروپا و بر پایه عرضه و تقاضا تعیین کند. به طوری که بانک روس نیز در اغلب موارد مجبور بود طبق نرخ روزانه بانک شاهنشاهی فعالیت‌های خود را انجام دهد. نرخ و کار حوالجات صرافان و تعدادی از تجار در ایران بیشتر منوط به استفاده از نرخ‌های مختلف در زمان‌های متفاوت بود و در واقع تعیین‌کننده اصلی نرخ که حتی می‌توانست باعث تغییراتی در ارزش نرخ شود، بانک شاهنشاهی بود که در تبادلات مستقیم، نرخ تعیین شده بانک را مد نظر قرار می‌داد و نرخ متوسطی بین نرخ فروش و خرید را تعیین و پرداخت می‌کرد. بانک با تأسیس شعبات فراوانی در (تهران، تبریز، رشت، مشهد، همدان، کرمانشاه، سلطان آباد، قزوین، اصفهان، یزد، کرمان، بیرجند، سیستان، شیراز، بوشهر، اهواز و محمره) توانست در بیشتر شهرهای مهم تجاری و سیاسی ایران، با نفوذ تجاری خود به عنوان ستون اصلی خرید و فروش در بازار شهرها نقش عمده‌ای را ایفا کند.^۲ در واقع اساس نفوذ بانک

۱. لیتن، ویلهلم، *ایران از نفوذ مسالمت‌آمیز تا تحت الحمایگی*، ترجمه مریم احمدی، تهران ۱۳۶۷، معین، ص ۳۱-۳۴.

۲. لیتن، همان کتاب، ص ۳۸-۳۵۰.

امتیازنامه‌ی بانک شاهنشاهی و فعالیت‌های آن در ایران / زینب طهماسبی

در ایران، توسط مزایای که در امتیازنامه‌ی به او داده شده بود هر روز بیشتر می‌کرد. بانک بر اساس فصل ۱۳ امتیازنامه‌ی، حق چاپ و انتشار اسکناس را به مدت ۶۰ سال به عنوان بانک دولتی، به طور انحصاری به دست آورد. بانک علاوه بر حق انحصاری نشر اسکناس، به انواع امور مختلف اقتصادی، مالی و تجاری و نیز به عنوان واسطه و رابط عمده بین اروپا و ایران در تمام فعالیت‌های مالی و معاملات و امور بازرگانی می‌پرداخت.^۱ در واقع بانک با دریافت پول بابت کالاهای اروپایی از تجار ایرانی، از طریق آشنایان خود در اروپا آن کالاها را دریافت و به ایران وارد می‌کرد؛ و بعد از دریافت مبلغ اجناس به پول ایرانی و تعیین نرخ روزانه برای سفارش دهندگان کالاهای اروپایی، مسئله حواله را نیز همزمان انجام می‌داد و بدون آنکه مبلغی به عنوان حق کمیسیون به شرکت‌های اروپایی داده شود، آن تضمین شده بود. بانک حتی به عنوان نماینده اروپائیان برای کسب امتیازاتی که با دولت ایران در رابطه با امتیاز راه‌آهن و معادن در سال ۱۹۱۲ م منعقد شده، نقش مؤثری را ایفا کرد. بر طبق فصل ۱۱ امتیازنامه‌ی، رویترا انحصار ساختن راه‌آهن، کارخانه‌ها، جاده‌ها و کانال‌ها و همچنین تأسیسات مربوط به آبیاری، کشف و استخراج نفت و سایر مواد معدنی به عهده رویترا گذاشته شد. در ۲۶ نوامبر ۱۸۸۹ (سوم ربیع‌الثانی ۱۳۰۷ ه ق) دولت ایران به یحیی‌خان مشیرالدوله امتیاز احداث جاده تهران - اهواز و جاده بروجرد - اصفهان را به مدت ۶۰ سال واگذار کرد که بر اساس آن حق گرفتن عوارض عبور از پل‌های ساخته شده را نیز صاحب شد. ۶ ژانویه ۱۸۹۰، مشیرالدوله، امتیاز را به بانک شاهی ایران فروخت و دولت ایران در ۱۱ ژانویه همان سال، فروش این امتیاز را به رسمیت شناخت. قراردادهایی که بانک در مورد جاده‌ها با دولت ایران می‌بست از لحاظ به وجود آوردن شرایط مناسبی برای تجار و به دنبال آن کسب منافع تجاری خود، از جمله گرفتن عوارض و نیز فراهم کردن بستر مناسب برای نفوذ هر چه بیشتر دولت انگلستان حائز اهمیت می‌باشد. از جمله قراردادهایی که بانک با دولت ایران در زمینه راه‌ها بست، یکی در سال ۱۸۹۰ امتیاز جاده محمره، در ۶ ژانویه ۱۸۹۰ امتیاز جاده تهران - اهواز و بروجرد - اصفهان و در ۱۱ ژانویه ۱۸۹۰ انحصار وسایل نقلیه می‌باشد.^۲

بر طبق امتیازنامه‌ی، بانک نمی‌توانست در خصوص حقوق استخراج معادن وارد عمل شود لذا رویترا و شرکایش برای اینکه بتوانند نفوذ خود را در این زمینه اعمال کنند، بانک شرکت معادن ایران را ایجاد کردند؛ و پس از آن به بهره‌برداری از معادن پرداختند. مساله نفت نیز اولین بار در امتیازنامه رویترا در سال ۱۸۷۲ م و قرارداد الحاقی آن در سال ۱۸۸۹ شروع شد.^۳ چنان‌که بر طبق ماده ۱۱ امتیازنامه ۱۸۸۹، بانک به مدت ۶۰ سال در تمام مملکت ایران از حق نامحدود بهره‌برداری از معادن نفت و دیگر معادنی که در متن قرارداد ذکر شده بود را به دست آورد. لذا در پی کاوش‌هایی که برای بدست آوردن معادن در نزدیکی شوشتر و بوشهر انجام داده بودند به معادن زیرزمینی نفت دست یافتند که این مطلب را در سپتامبر ۱۸۸۹

۱. افشاریزدی، همان کتاب، ص ۲۵۴.

۲. لیتن، همان کتاب، ص ۴۰-۳۸ و ۹۰-۸۹.

۳. فیلیپ عیسوی، همان کتاب، ص ۴۸۹.

در گزارش‌های خود ذکر کردند. اما چون کار بهره‌برداری را در مدت ۱۰ سال پس از افتتاح بانک انجام ندادند لذا بانک بر طبق امتیازنامه‌ی می‌بایست حق تصاحب معادن را به دولت ایران بدهند و از حق خود صرف نظر کند. اما این گزارشات باعث شد که بعدها قراردادهای در مورد نفت بسته شود چنان‌که کتابچی، کارمند وزارت امور خارجه حق اکتشاف و بهره‌برداری از معادن نفت را بدست آورد و او نیز حقوق خود را به ویلیام ناکسی دارسی فروخت. در سال ۱۹۱۱م سرمایه‌گذاران انگلیسی در پی توجه به راه‌آهن ایران، شرکت انگلیسی سندیکای راه‌آهن ایران با مسئولیت محدود به سرمایه ۳ تا ۴ میلیون لیره دایر گردید که نیمی از آن را برادران لینچ و نیمی دیگر از آن شرکت نفت انگلیسی تضمین می‌کردند. بانک شاهی ایران، که از جانب سندیکای انگلیسی در مذاکرات با دولت ایران مأموریت یافته بود، برای وزارت امور خارجه ایران طرح‌هایی را تهیه کند، طرح ۱۶ مه ۱۹۱۲؛ چهار خط آهن را در بر می‌گرفت: ۱- محمره - خرم‌آباد ۲- بندرعباس - کرمان ۳- بندرعباس - شیراز ۴- شیراز - محمره، که ماده ۳ طرح امتیازنامه به نفع سندیکای انگلیسی، انحصار راه‌آهن و وسایل حمل و نقل را پیش‌بینی کرده بود و دولت ایران می‌بایست در هماهنگی خطوط نامبرده، امتیاز راه‌آهن را به دیگری ندهد اما ایران آن را امضاء نکرد بلکه خود را به آن مقید کرد به طوری که در این زمان در انگلستان اتصال راه‌آهن روسیه به هند از طریق ایران، برای ارتباط اروپا و هند و حمل و نقل جهانی پیش‌بینی شده بود.^۱

یکی از اقدامات بانک در هموار کردن اهداف خود، جلوگیری از بوجود آوردن بانک ملی بود که برای تأسیس آن یک میلیون تومان در تهران جمع‌آوری و میهن‌پرستان آذربایجان هم تعهد کردند که یک میلیون دیگر را پرداخت کنند. در سال ۱۲۸۷ نزدیک بود بانک ملی تأسیس شود، اما بانک شاهنشاهی با خاج کردن پول از جریان و از دست بازرگانان و به اصطلاح اقتصادیان در تنگنا قرار دادن بازار پول اشکالات مالی و پولی زیادی در کشور ایجاد نمود و در نتیجه نقشه اولیه ایجاد بانک ملی در ایران خنثی شد. البته پارسیان هندوستان تصمیم گرفتند برای تأسیس بانک ملی به ایران کمک کنند اما بعد از مدتی یکی از پارسیان ایران به نام ارباب پرویز در یزد به قتل رسید و این اتفاق باعث انصراف دیگر پارسیان شد و بانک ملی در ایران برای مدتی نامعلوم به تعویق افتاد. یکی دیگر از اقدامات بانک در این زمینه، متوقف ساختن عملیات بانکی صرافخانه جمشیدیان بود که به مدیریت ارباب جمشید در تهران تشکیل شده بود و در ولایات به ویژه در جنوب کشور دارای شعبات متعددی بود. این بانک که به سرمایه ایرانی اداره می‌شد طی ۱۵ سال فعالیت و درستکاری چنان به جلب اطمینان و اعتماد مردم ایران و بازرگانان ایرانی پرداخته بود و می‌رفت در آینده به رقیب بزرگی برای بانک‌های خارجی تبدیل شود اما مخالفت آن بانک‌ها بر علیه این مؤسسه سرانجام منجر به تعطیل و ورشکستگی این مؤسسه مفید ملی شد.^۲

با تمرکزی که بانک طبق فصل ۶ امتیازنامه‌ی در حساب‌های دولتی و ذخایر موجود در بانک و نفوذ در

۱. لیتن، همان کتاب، ص ۶۷ و ۵۳.

۲. تیموری، همان کتاب، ص ۲۲-۲۰.

امور حمل و نقل کشوری، لشکری به دست آورده بود، توانست مقدار متناهی پول در گردش را به صندوق خود سرازیر کند و با کارمزد آن، سود مستمری برای خود به دست آورد و صرفان ایران را ناتوان سازد و در نتیجه باعث استیلاي خود بر امور مالی کشور شود.^۱ فعالیت‌های بانک تا آنجا پیش رفته بود که طی قراردادی با خوانین بختیاری ۱۱/۶۷۰ سهم از معدن نفت بختیاری و ۱۵/۵۴۰ سهم از شرکت نفت را بابت قرضه گرفته شده، به بانک شاهی بپردازد و سند علی‌حده در تحت مسئولیت خوانین بوده را به بانک می‌دهند و نیز شرکت نفت انگلیس و ایران را مجاز دانستند که اسهام سابق الذکر را به بانک شاهی ایران واگذار کنند و مقرر شد که پس از استرداد کل وجوهات قرضه مذکور، بانک شاهنشاهی اسهام مزبور را به خوانین بازگرداند. این قرار با علیقلی بختیاری (سردار اسعد)، غلامحسین (سردار محتشم)، نصر بختیاری (سرار جنگ)، نجف قلی بختیاری (صمصام السطنه) در رجب ۱۳۳۰ برابر با ۱۳ ژانویه ۱۹۱۲ بسته شد. در نوروز سال ۱۳۳۱ (۲۱ مارس ۱۹۱۳) نیز طی قراردادی قرضه‌ای به مبلغ ۴۵/۰۰۰ تومان به مدت ۵ سال از بانک گرفتند که امضاءکنندگان این قرارداد خود را منفرداً و مجتمعاً مسئول استرداد کل مبلغ مزبور به انضمام منافع از قرار سالانه صدی هفت می‌دانستند که پرداخت اصل وجه آن به صورت ذیل بود:

تاریخ پرداخت	بابت اصل (تومان)	بابت فرع	جمع (تومان)
۲۱ مارس ۱۹۱۳	-	۲۴/۶۷۵/۵	۲۴/۶۷۵/۵
۲۱ سپتامبر ۱۹۱۳	۹/۰۰۰	۱/۵۷۵	۱۰/۵۷۵
۲۱ مارس ۱۹۱۴	-	۱/۲۶۰	۱/۲۶۰
۲۱ سپتامبر ۱۹۱۴	۹/۰۰۰	۹۴۵	۱۰/۲۶۰
۲۱ مارس ۱۹۱۵	-	۶۳۰	۹۴۵
۲۱ سپتامبر ۱۹۱۵	۹/۰۰۰	۶۳۰	۹/۹۴۵
۲۱ مارس ۱۹۱۶	-	۳۱۵	۶۳۰
۲۱ سپتامبر ۱۹۱۶	۹/۰۰۰	۶۳۰	۹/۶۳۰
۲۱ مارس ۱۹۱۷	-	۳۱۵	۳۱۵
۲۱ سپتامبر ۱۹۱۷	۹/۰۰۰	۶۳۰	۹/۶۳۰

در سال ۱۹۲۱ م یک سال قبل از تأسیس سلسله پهلوی، با استقرار رژیم کمونیستی در روسیه دولت اخیر قراردادی با ایران بست مبنی بر اینکه جزایر جنوبی دریای خزر را تخلیه و کلیه سربازهای روسی در ایران را خارج و جاده‌ها و پل‌ها و خطوط آهن متعلق به دولت روس و کلیه دارائی بانک روس را به ایران واگذار کنند. این قرار باعث شد که انگلیس برای حفظ موقعیت خود در ایران از حق انحصاری صدور اسکناس در

۱. محبوبی اردکانی، حسین، تاریخ مؤسسات تمدنی جدید در ایران، ج ۲، دانشگاه تهران، ص ۹۹۰.

ایران بگذرد، در واقع داشتن این حق تا زمانی که روس‌ها در سیاست ایران فعال بودند متمر ثمر بود لذا با رفتن روس‌ها آنها از حق خود که دیگر ارزش کمی برایشان داشت گذشتند.^۱

بانک امتیاز حق انحصاری انتشار اسکناس را در تاریخ ۱۹۳۰م (۱۳۰۹ش) به موجب قراردادی با دولت ایران با پذیرش شرایط زیر واگذار کرد:

۱. دولت ایران دویست هزار لیره به بانک بپردازد.
۲. دولت ایران حق بازرسی حساب‌های بانک شاهنشاهی را ندارد.
۳. دولت ایران از دریافت حق امتیاز ۶ درصد سود ویژه محروم گردید.
۴. به بانک شاهنشاهی اجازه داده شد در مقابل رهن املاک غیر منقول به مردم وام بدهند و حتی وصول طلب اموال غیر منقول را به کمک خود درآورد.^۲

پایان

انگلیسی‌ها از اواسط نیمه دوم قرن ۱۹ برای بسط نفوذ مادی و معنوی خود در ایران با تزویر موفق به گرفتن امتیازات اقتصادی و تجاری در ایران شدند؛ که از این امتیازات برای پیشرفت امور سیاسی خودشان حداکثر استفاده را می‌بردند و تحصیل امتیاز برای استفاده از منابع حیاتی ایران با واگذاری امتیاز به بارون ژولیوس روتیر در سال ۱۸۷۲م شروع شد.^۳ اما متأسفانه سیاست ناصرالدین شاه در واگذاری این امتیازات، باعث بسط نفوذ و تسلط سرمایه‌داران خارجی بر داد و ستد داخلی و تجارت خارجی کشور شد که منجر به نارضایتی تجار داخلی شد چرا که سیاست دولت حمایت از کالاهای داخلی نبود و دولت در امور تجاری، مالی، گمرکی نقش فعال و مؤثری به سود سرمایه‌های داخلی نداشت.^۴ از جمله این امتیازات، امتیاز تأسیس بانک در ایران می‌باشد که بنا به قول دانشپور از صد سال قبل به این طرف هیچ عاملی مانند بانک‌های خارجی در ایجاد فساد در طبقه حاکمه مالک، تشویق و ترغیب اولیای امور به اخذ رشوه به منظور خیانت به مملکت و ممانعت از پیشرفت امور اقتصادی و ایجاد مؤسسات مالی در این سرزمین وجود داشته باشد، نبوده است. از جمله این بانک‌ها، بانک شاهنشاهی بود که در سال ۱۸۸۹م به مدت ۶۰ سال به بارون ژولیوس روتیر داده شد. این بانک مخصوصاً در چهل سالی که حق انحصاری صدور اسکناس را در اختیار داشت توانست با در دست گرفتن امور ضرابخانه در کلیه شئون اجتماعی و اقتصادی و سیاسی ایران دخالت‌های مؤثری را انجام دهد و هر وقت که می‌خواست برای حفظ منافع انگلستان و سیاست آن کشور، با عناوین مختلف دولت ایران را در مضیقه قرار می‌داد و با خرید ارزاق و خواروبار و مایحتاج اولیه و ضروری، برای مردم قحطی‌های مصنوعی را بوجود می‌آوردند. بانک شاهی وقتی که شرایط را برای خود نامناسب می‌دید

۱. ص ۳۳-۳۲ دانشپور، همان کتاب.

۲. تیموری، همان کتاب، ص ۲۰۷.

۳. تیموری، همان، ص ۸۷-۸۶.

۴. رهبر، هادی، تجار و دولت در عصر قاجار از همزیستی تا رویارویی، تهران ۱۳۸۷، کویر، ص ۷۱.

با استفاده از ابزار رشوه به دربار، دولت، روحانیون و دیگر افراد متنفذین راه را برای خود هموار می‌کردند. در واقع بانک به خزانه سفارت انگلستان تبدیل شده بود و همیشه از حمایت دولت انگلستان برخوردار بود. سرانجام بعد از پایان مدت زمان بانک یعنی ۶۰ سال، در تاریخ ۳۰ ژانویه ۱۹۴۹ (۱۲ بهمن ۱۳۲۷) خاتمه یافت و بانک نام خود را به بانک انگلیسی در ایران و خاورمیانه تغییر داد. همزمان چون دولت برای بانک‌های خارجی مقرراتی وضع نموده بود که پیروی از آن مقررات، عملیات بانک انگلیسی مزبور را به مقدار زیادی کاهش داده بود و دامنه فعالیت‌های آن را محدودتر کرده بود؛ بانک مزبور ناچار شد که کم‌کم شعبات خود را در شهرهای ایران برچیند و سرانجام در روز چهارشنبه ۸ مرداد ۱۳۳۱ بانک انگلیسی در ایران تعطیل شد.^۱

بسمه تعالی

بانک شاهنشاهی ایران

دیباچه

اشکالاتی که مدت‌ها بین دولت بندگان اعلیحضرت شاهنشاه ایران و بارون ژولیوس روتر معلق بودند چون آخر الامر برطرف گردیدند و امتیازنامه‌ی به بارون ژولیوس مذکور در ۲۵ ماه ژوئیه ماه یکم هزار و هشتصد و هفتاد و دو عیسوی عطا شده بود چون معدوم گردید به اتفاق طرفین مراتب مفصله ذیل برقرار شدند:

فصل اول

به موجب این امتیازنامه‌ی دولت بندگان اعلیحضرت اقدس شهریاری به بارون ژولیوس روتر و شرکاء یا عاملین او در مملکت ایران حق احداث یک بانک دولتی موسوم به بانک شاهنشاهی ایران میدهد.

مدت حق مذکور برای مدت شصت سال ابتدا از تاریخ امضای این امتیازنامه‌ی به توسط بندگان اعلیحضرت شاهنشاهی عطا می‌شود.

مقر و شعبات مقر مخصوص و مسکن بانک در طهران مقرر می‌باشند و بانک مزبور خواهد توانست در شهرهای دیگر ایران و در خارجه شعبات قرار بدهد.

اقدامات مختلفه محض بسط تجارت و ازدیاد ثروت ایران بانک شاهنشاهی گذشته از اعمالی که متعلق بصرفای می‌باشند با خرج خود یا ثالثی اقدام در تمام کارهای محاسبه و صنعتی و تجارتي که برای این مقصود نافع بداند خواهد کرد.

تقدم بانک شاهنشاهی حق خواهد داشت داوطلب هر امتیازی بشود که دولت ایران بخواهد بدهد و به موجب این امتیازنامه‌ی دولت علیه حق تقدم را در صورت تساوی شرایط به بانک مزبور میدهد بانک حق

۱. تیموری، همان کتاب، ص ۷ و ۲۱۰-۲۰۹

نخواهد داشت در حدود دولت علیه ایران کرد و بی شرطی قبول کند و غیر منقول از قلیل املاک و اراضی و دهات و غیره خریداری نماید مگر اراضی برای یک بنای کافی در طهران و شعباتش در سایر ایالات لازم می‌باشند و نیز قدغن اکید است که بانک مزبور بروات دولتی را که حواله به او نشده‌اند تنزیل کنند و یا در وجه آنها قرض بدهد.

فصل دوم

سرمایه سرمایه این بانک دوپست کرور فرانک یعنی هشت کرور لیره انگلیسی خواهد بود لهذا تعدادی سهام احداث خواهد شد که بانک آنها را دسته دسته نشر خواهد داد هر وقت تقبل قیمت اول سرمایه یعنی پنجاه کرور فرانک یا دو کرور لیره انگلیسی امضا شد بانک مزبور تشکیل شده ملاحظه خواهد گردید محل امضای تقبل سرمایه در پای تخت‌های مختلفه خصوصاً در طهران برلن لندن پاریس پطرنور و ویلند وضع خواهد شد در صورتی که دولت این ممالک مختلفه اجازه بدهد سهام به اسم حامل خواهند بود ولی بانک سهام اسم‌دار هم می‌تواند نشر بدهد بانک مذکور می‌تواند هر وقت مفید بداند سرمایه و عدد سهام خود را باذن دولت علیه زیاد کند.

فصل سیم

نشر بیه (اسکناس‌ها) بانک شاهنشاهی چون بانکی است دولتی حق مانعاً غیر (انحصاری) این نشر بیه‌های (اسکناس‌های) بی‌اسم خواهد داشت که به محض رویت قابل الادا خواهند بود برای مساعدت بسط اعتبار عامه و محض تحدید جریان مسکوکات نقره و ازدیاد نشر مسکوکات طلا بانک دولتی من حیث القاعده قبول وضع یک عیاری می‌کند مبنی بر تومان طلا در مدت ده سال اول تشکیل بانک دولت بندگان اعلیحضرت شهریاری و مدیرهای بانک بین خود قرار و مدارهای لازمه را برای وصول مانع به این مقصود خواهند داد معهداً نظر به اقتضای وضع حالیه مسکوکات، نشر بیه‌های بانک شاهنشاهی بدو مبنی بر پایه قران و نقره خواهد بود.

این اسکناس‌ها را تمام عمال و مأمورین دولت علیه قبول خواهند کرد و در تمام معاملات ایران رواج خواهند داشت ولی مگر اینکه بانک تواند قیمت یکی از اسکناس‌های خود را روا نماید نشر اسکناس‌های بانک در تمام مملکت ایران منع خواهد گردید و بانک مجبور خواهد بود که قیمت تمام اسکناس‌های خود را ادا کند.

ضمانت اداء محض اطمینان ادای بیه‌ها (اسکناس‌ها) بانک مزبور صریحاً متقبل می‌شود که در دو سال ابتدا از شروع بکار اقلان نصف قیمت اسکناس‌های منتشره خود را، پس از انتقضای این دو، سال اقلان ثلث قیمت آنها را نقداً موجود داشته باشد. بانک شاهنشاهی مجبور است که قیمت بیه‌های خود را به محض رویت در هر کجا نشر شده‌اند ادا کند معهداً اسکناس‌های شعباتش خواهند توانست در طهران ادا شوند. بیه‌های بانک به زبان ایرانی خواهند بود و بانک نخواهد توانست بدون اذن دولت علیه ایران اسکناس کمتر

از دو تومان نشر بدهد بیه‌های بانک علامت یا مهری خواهند داشت که مبین ثبت دفتری ایرانی باشد و محضر خواهند بود به ممضی یک مدیر یا مدبر و به امضای تحویلدار عمده تأسیس که در آنجا نشر شده‌اند. دولت بندگان اعلیحضرت اقدس شه‌ریاری متقبل می‌شود که در طول مدت این امتیازنامه‌ی هیچ نوع مسکوکات کاغذی نشر ندهد و احداث هیچ بانک یا تأسیس را که صاحب اینگونه امتیاز باشد اجازه ندهد.

فصل چهارم

دولت علیه ایران سرمایه بانک را ضمانت نمی‌کند و خواهد توانست به میل خود خریدار اس‌هم شود و یا در خرید اس‌هم مساعد تبعه خود گردد تا به حد خمس سرمایه منظوره و یا بهیچوجه مداخلت نکند. **اداره بانک** تقسیم سرمایه باس‌هم و عدد و قیمت بیه‌های بانک مطابقاً به مدلولات فصل سیم این امتیازنامه‌ی و نظم و نظارت بانک و تعیین روسا و اجزاء چه در ایران و چه در خارجه و رسیدگی بعمل بانک با منافی که می‌تواند ببرد و خساراتی ممکن است عایدش گرفته و احتمال خطر بکلی بر عهده ریاست صاحب امتیاز خواهد بود.

مامور محترم مخصوص دولت علیه ایران مراقبت تامه خود را در بانک به متوسط یک نفر مامور محترم خود معین کند جاری خواهد ساخت و این مأمور حق خواهد داشت از نظارت بانک اطلاع تحصیل کند و مواظب باشد امورات بانک بر وفق این امتیازنامه‌ی بگذراند مامور مزبور هر وقت دعوت شود بر حسب تکلیف در مجالس عمومی سهام‌داران و همچنین در مجالس شورای مدیران در طهران حضور بهم خواهند رساند و نشر بیه‌های بانک را مقابله خواهند کرد و مواظبت تام خواهد داشت که مدلولات فصل سیم این امتیازنامه‌ی رعایت شوند و مراقبت روابط بانک با خزانه دولت علیه بر عهده اوست و نخواهد توانست در تدبیر و نظارت اعمال بانک خود را داخل سازد و ماموریت او به هیچوجه اسباب مس‌ئولیت دولت ایران نخواهد گردید.

فصل پنجم

حمایت دولت چون غرض این بانک که تأسیس است ملت غیرعامه و غیر دولت می‌باشد دولت بندگان اعلیحضرت اقدس شه‌ریاری حمایت عسکریه خود را که برای حفظ امنیت مقرر اصلی و شعباتش لازم است دریغ نخواهد داشت. دولت علیه ایران ایتباع اراضی و امکنه را برای بنای مقرر اصلی بانک و شعباتش لازمند حتی الامکان سهل و به وجه عادلانه و حامیاً به بانک خود را بین بانک و صاحبان اراضی ثالث خواهد ساخت.

معاف بودن از مالیات و واردات خود بانک و بناهای او و شعباتش بکلی از هر نوع مالیات و واردات معاف می‌باشند و همچنین اس‌هم و اسکناس‌ها و قیوضات و پیچک‌ها و جمیع اسنادی که در باب امرات و دادوستدهای او از طرف خودش صادر می‌شوند نیز معافند ولی هرگاه دولت در ملک خود مالیات تمر را قرار بدهد بانک هیچ برات و سندی را نخواهد گرفت که تمر دولت علیه را نداشته باشد.

فصل ششم

خدمات صرافی بانک بانک شاهنشاهی در سهولت تادیه‌جات خزانه عامره چه در ایران و چه در خارجه کوتاهی نخواهد کرد و برای هر خدمتی که دولت علیه باو رجوع کند گماشتگان دولت و روسای بانک حقی که باید در این باب به بانک داده شود بین خود معین خواهند نمود.

قرض دو کرور فرانک پس از تشکیل و تهیه سرمایه خود، بانک شاهنشاهی تعهد می‌کند مبلغ دو کرور فرانک یعنی چهل هزار لیره انگلیسی برای مدت ۱۰ سال، سالی صد شش تنزیل به بندگان اعلیحضرت شهریاری قرض بدهد و اصل آن تنها و منافعش به موجب میل بندگان اعلیحضرت اقدس شهریاری از بابت صد شش خالص بر حسب فصل هفتم این امتیازنامه‌ی چه به پیشگاه سلطنت تعهد شده است محسوب خواهد گردید. علاوه بر آن بانک شاهنشاهی پیوسته پس از تشکیل، حاضر خواهد بود از برای تمام وجوه پولتیک و استقرضاتی که دولت علیه لازم داشته باشد و از او طلب نماید و در هر وجه قرار تأمین آن استقرض بین دولت و بانک داده خواهند شد و یا اینکه به عوض رهن معادل آن وجوه پیشگی و استقرضات را بانک از تن خواه موجودی که باید در صندوق حاضر داشته باشد کسر خواهد نمود. این وجوه پیشگی و استقرضات را دولت علیه در رأس موعدهای مقرر ادا خواهد نمود در سر جمع تنزیلات منتزماً در آخر هر سال مالیات ایران یعنی در آخر حوت داده خواهد شد اولین این وجوه پیشگی که غیر از مبلغ ۲ کرور فرانک فوق‌الذکر می‌باشند و تا ده کرور فرانک یعنی دویست هزار لیره انگلیسی و در سالی با صد هشت تنزیل خواهد بود.

فصل هفتم

حصه منافع در آخر هر سال مالیاتی ایران (آخر حوت) بانک شاهنشاهی باید صد شش منافع خالص آن سال خود را به دولت بندگان اعلیحضرت اقدس شهریاری بدهد و یا به جمعش بیاورد در صورتی که حصه منافع صد شش مذکوره در یک سال کمتر از صد هزار فرانک یعنی چهار هزار لیره انگلیسی بشود بانک مجبور است که این مبلغ را کامل نماید از اینکه کسر آن را هر چه خواه باشد در جزء مخارج خود محسوب بدارد و بدون اینکه حق داشته باشد و جمعاً فی الوجوه آن را بخرج حصه منافی که نتیجه عمل سال بعد است بیاورد.

فصل هشتم

ضمانت وجه ضمانت چهل هزار لیره انگلیسی که در هزار و هشتصد و هفتاد عیسوی بارون ژولیوس روتر در بانک انگلیس گذارده بود همانجا برای ضمانت تشکیل شاهنشاهی خواهد ماند فردای روز شروع عمل بانک در طهران دولت علیه ایران متقبل می‌شود قدرت لازمه را برای استخراج چهل هزار لیره مزبوره از بانک انگلیس به بارون مذکور بدهد هر گاه ابتدا از تاریخ امضای این امتیازنامه‌ی چه به توسط بندگان اعلیحضرت اقدس شهریاری تا مدت ۹ ماه بانک شاهنشاهی دایر نشود وجه ضمانت مذکور به دولت ایران منتقل خواهد شد و این امتیازنامه‌ی چه معدوم و ساقط الاعتبار خواهد بود که در صورتی که بین بعضی دول

بزرگ اروپا جنگی بر پا شود و یا در صورتی که دولت ایران در آن جنگ دخالت داشته باشد و یا در وجه هر اتفاق فوق‌العاده.

فصل نهم

قواعد بانک در حین تشکیل بانک شاهنشاهی بانی‌های او قواعدی را که به موجب آنها باید بانک دائر شود نشر خواهند داد و آن قواعد باید مطابق مدلولات این امتیازنامه‌ی باشند پس از تشکیل بانک قواعد مزبوره متغیر نخواهد شد که به موجب قرارداد مجلس عمومی صاحبان اسهام و مجلس مذکور باید در تغییراتی که جاری می‌سازد حفظ و رعایت مدلولات این امتیازنامه‌ی را بنماید.

فصل دهم

حمایت برای اجرای و حفظ حقوقی که به موجب این امتیازنامه‌ی داده شد بانک مزبور در ذل حمایت بندگان اعلیحضرت شهبازی و دولتشان خواهد بود و بانک هم متقبل می‌شود که قوانین عمومی مملکت را از جمیع جهات محترم دانسته اطاعت نماید.

محاكمه در صورتی که بین دولت و بانک و یا مابین بانک و سایر مردم اختلافی ظاهر گردد هر یک از طرفین یک یا هر حکم منتخب خواهد نمود و قرارداد آن حکم حکم‌ها قاطع خواهد بود و در صورت عدم توافق بین حکم‌ها، آن حکم حاکمی منتخب خواهند نمود حکمش بدون برگشت اطلاعات خواهد بود.

فصل یازدهم

معادن از آنجائی که بانک شاهنشاهی حاضر است که برای احیای تمام وسائل استخراج ثروت‌های طبیعی مملکت فوراً کمال فوریت را بجا بیاورد دولت علیه به بانک مزبور و در تمام مدت این امتیازنامه‌ی امتیاز مانع التعمیر قطعی می‌دهد که در تمام وسعت مملکت ایران معادن آهن و مس و سرب و ذبیب و ذغال سنگ و نفت و مانگانز و بورق و آمیانت را که متعلق به دیوان می‌باشد و قبل از وقت به دیگران واگذار نشده‌اند دایر نماید چون مضاعف این امتیازنامه‌ی دولت علیه ایران در روز امضای این امتیازنامه‌ی به بارون ژولیوس روطر صورت رسمی معادنی را خواهد داد که قبل از وقت به دیگران داده شده‌اند معادن طلا و نقره و جواهریات و آن فلزاتی که در فوق ذکر نشده‌اند متعلق به دیوان می‌باشند لاغیر و مهندسین بانک آنها را کشف کنند مجبورند فوراً کشف آنها را به دولت بندگان اعلیحضرت شهبازی اطلاع بدهند.

دست مزد غیر از مهندسین و سرکارهایی که ضروری می‌باشند تمام عملجات معدنی که برای دایر نمودن معادنش، بانک اخیر چه نماید از میان تبعه بندگان اعلیحضرت اقدس شهبازی منتخب خواهند شد دولت علیه ایران بتمام وسائلی که در دست دارد بانک را اعانت خواهد کرد از اینکه دست مزد عملجات لازمه به نرخ عادلانه وقت برایش مسیر شود. تمام معادنی که بانک ده سال بعد از تشکیل خود شروع در دایر نمودن آنها نموده باشد مثل این ملاحظه خواهند شد که بانک مزبور صرف نظر از آنها نموده است و

دولت علیه خواهد توانست هر نوع تصرف در آنها بکند بدون اینکه بانک صاحب امتیاز بتواند مانع شود.

فصل دوازدهم

اراضی مجانی اراضی برای دایر نمدن آن معادن و برای ساختن یک راه مرآمده با طرق حمل و نقل اقرب یا اسرع لازم می‌باشند آنچه متعلق به ایران است از جانب دولت علیه مجاناً به بانک داده خواهد شد هرگاه در معبر این راه مرآمده املاکی یافت شوند متعلق به اشخاص متفرقه دولت علیه ایران بانک را در خرید آن املاک از صاحبانش به تمام وسائل در دست دارد اعانت خواهند نمود.

معاف از خرج ادوات لازمه برای دایر نمودن معادن بخواک ایران داخل خواهند شد بدون اینکه هیچ حقی بدهند اراضی ابنیه متعلقه به آن اداره‌جات معدنی معاف از هر مالیات و عوارض خواهند بود.

فصل سیزدهم

منفعت دولت از منافع خلص تمام معدنی که بانک دولتی دایر نموده است دولت علیه ایران سالی شانزده درصدش را اخذ خواهد نمود.

رجعت به دولت در انتقضای مدت این امتیازنامه‌نامه اراضی که برای معادن دایر شده‌اند با ابنیه آنها و ادوات و متعلقات، مطابقاً بقواعد امفعی در این باب بین دول متداول می‌باشند به دولا علیه ایران تعلق خواهند گرفت.

فصل چهاردهم

ترک به ازای حقوقی که به موجب این امتیازنامه‌نامه به بارون ژولیوس روطر واگذار شده‌اند بارون مذکور صریحاً اقرار بر ترک کامل بلا استثناء تمام حقوق و امتیازاتی را می‌نماید بر حسب امتیازنامه‌نامه قدیم مورخه ۲۵ ژوئیه ماه یکهزار و هشتصد و هفتاد عیسوی که به توسط این شروط معدوم و ساقط الاعتبار گردیده بمشارلیه عطا شده بودند.

این قرارنامه در شهر سنه یکهزار و سیصد و شش هجری مطابق شهر سنه یکهزار و هشتصد و هشت نه میلادی در دارالخلافه طهران نشین نوشته شد.